

DĚJINY PEDAGOGIKY

Prof. Dr. JOSEF VÁŇA, *Vysoká škola pedagogická, Praha*

O ČESKOU UČEBNICI DĚJIN PEDAGOGIKY

K tomu, aby učitel na kterémkoli stupni školském plně chápal úlohu výchovy nové generace při budování socialismu, aby si uvědomoval význam a velikost kulturní revoluce, která se uskutečňuje spolu se socialistickou přestavbou společnosti, aby dovedl správně hodnotit různé pedagogické ideje, aby se dovedl vyrovnávat s přežitky buržoasní minulosti a těžit z pokrokových tradic — musí znát, jak se utvářela výchova a jak vznikaly a měnily se pedagogické názory a výchovně vzdělávací instituce v souvislosti s historickým vývojem společnosti, jak se v nich odrážely společenské rozpory a uplatňovaly třídní zájmy. Proto je studium dějin pedagogiky nezbytnou součástí učitelského vzdělání.

Potřebné poučení mohou ovšem dát jen dějiny pedagogiky zpracované důsledně s marxistického hlediska, na pevném vědeckém základě dialektického a historického materialismu. Takovou učebnicí stala se pro nás J. N. Medynského »Istoriija pedagogiki« (Učpedgiz 1947), která byla vydána v českém i slovenském překladu v roce 1950. Medynského »Dějiny pedagogiky« a ostatní práce sovětských pedagogů z oblasti historie výchovy a vyučování ukázaly nám cestu k marxistickému chápání dějin pedagogiky. Učebnice Medynského je však v Sovětském svazu určena pro studenty pedagogických institutů. Pro studenty našich pedagogických fakult, později vyšších pedagogických škol a zvláště pro žáky pedagogických škol je příliš obsáhlá, na druhé straně pak vyžaduje doplnění hlubším zřetelem k dějinám školy a pedagogického myšlení v našich zemích. V tom směru potřebovali pomoci především učitelé dějin pedagogiky na pedagogických školách. Několik statí z českých dějin pedagogiky, které byly uveřejněny v časopise »Předškolní výchova« (roč. VIII, 1954), poskytovalo takovou okamžitou pomoc, nemohlo však trvale nahradit učebnici, která chyběla učitelům i žákům. Proto ministerstvo školství uložilo v roce 1954, aby byla vypracována učebnice dějin pedagogiky pro pedagogické školy, a to zatím jedna učebnice pro pedagogické školy obou typů, pro přípravu učitelů národních škol i učitelek mateřských škol. Výsledkem práce kolektivu, vedeného autorem těchto řádků, je učební text, který vydalo SPN v prosinci minulého roku.

»Dějiny pedagogiky«, schválené ministerstvem školství jako učební text, jsou prvním pokusem o naši učebnici dějin pedagogiky, zpracovanou na základě historického a dialektického materialismu. První pokus stěží může být prost nedostatků. Naléhavá potřeba učební pomůcky nedovolovala, aby byl podroben předem veřejné kritice podrobný konspekt učebnice, aby byly za široké účasti prodiskutovány problémy týkající se celkové koncepce i zpracování některých částí. Autoři se však domnívají, že publikovaný text pomůže při studiu dějin pedagogiky a zároveň umožní konkrétně prodiskutovat sporné otázky. Na základě kritiky odborníků i zkušeností učitelů dějin pedagogiky bude možno přepracovat učební text v učebnice diferencované rozsahem, výběrem látky i způsobem zpracování podle druhu a stupně škol vzdělávajících učitele.

Je nepochybné, že pro pedagogické školy je učební text příliš rozsáhlý. Poukázovali na to někteří recensenti ve svých posudcích, ačkoliv zase naopak jiní žádali,

aby byl rozšířen výklad o otázkách i o osobnostech, kterým bylo věnováno málo místa, nebo dokonce doporučovali ještě rozmnožit počet probíraných pedagogických myslitelů. Rozsah učebního textu se zvětšil i zvýšeným zřetelem k předškolní výchově. Autoři počítali s tím, že historii předškolní výchovy bude věnována pozornost na pedagogických školách pro vzdělání učitelek mateřských škol, při čemž jiné partie budou probírány stručněji, a naopak zase, že na pedagogických školách pro učitele národních škol budou omezeny výklady z dějin předškolní výchovy. Vzhledem k zatímní, pokusné povaze prvního vydání učebního textu bylo upuštěno i od zařazení obrázků.

Studium dějin pedagogiky se stává formálním, neopírá-li se o četbu původních textů hlavních představitelů pedagogického myšlení v minulosti. Současně vydávaná čítanka k dějinám pedagogiky (pod hlavní redakcí akademika Otokara Chlupa) umožní prohloubit studium dějin pedagogiky na vyšších i na vysokých školách pedagogických při zatímním používání vydaného učebního textu i na těchto školách.

Velmi mnoho podnětů pro zdokonalení učebního textu dostali autoři od recenzentů. Přihlédli ke všem připomínkám, pokud je bylo možno splnit bez zásadního přepracování textu, a ostatní chtějí vzít v úvahu při přípravě nového vydání spolu s dalšími odezvami, které učební text jistě vyvolá. Bude třeba zvláště posoudit, které složky, jimiž v historii pedagogiky je nutno se zabývat, nebyly dostatečně osvětleny. Tak, na př. otázky rodinné výchovy v různých etapách společenského vývoje, stav lidového vzdělání, odborné školení a příprava pro povolání, vývoj metod vyučovacích, postavení a život učitele a jiné.

Způsob, jakým byly začleněny české a slovenské dějiny pedagogiky, bude třeba znovu uvážit, zvláště v souvislosti s podnětem akademika Otokara Chlupa, aby se pro budoucnost pracovalo na takových dějinách pedagogiky, které by vycházely z vývoje naší národní výchovy, ovšem v rámci světových pedagogických idejí. Přezkoumání vyžaduje periodisace a thematické členění.

Závažným problémem je hodnocení jednotlivých období i představitelů, zvláště pokud jde o dějiny české a slovenské školy a pedagogiky. Dějiny pedagogiky neměly by také podávat jen jakési obrazy z dějin pedagogiky, neměly by být jen souborem izolovaných monografií; mají vést k poznání zákonitostí, a to nejen obecných zákonitostí společenského vývoje, které se projevují ve výchově jakožto společenském jevu, nýbrž i k poznání specifických zákonitostí výchovy.

Porozumění otázkám výchovy v různých historických obdobích předpokládá znalost všeobecných dějin. Stručné charakteristiky historických období, o které se autoři pokusili, nesou v sobě nebezpečí schematisování a vulgarisování.

Konečně zvláštní pozornost je třeba věnovat metodické stránce učebnice. Historie pedagogických idejí je spjata s dějinami filosofie, jejichž znalost nelze předpokládat u žáků pedagogických škol vůbec, ale ani u studentů vyšších a vysokých škol pedagogických v dostatečné míře. Odtud obtíže při užití a výkladu různých pojmů. Někteří recenzenti proto doporučovali připojit slovníček obtížných pojmů. Bude třeba uvážit také vhodnost zařazení shrnujících přehledů na konci důležitých částí, případně i otázek ke studiu a opakování.

Naznačili jsme jen některé z problémů, které bude třeba ujasnit v diskusi o učebnici dějin pedagogiky. K účasti v této diskusi vyzýváme všechny odborníky a pedagogické pracovníky. Zahajujeme ji uveřejněním příspěvku jednoho z recenzentů učebního textu Dějin pedagogiky, prof. dr. Juraje Čečetky.